

## Refrâns e linguaxe xuvenil en alemán e español. Unha análise empírica<sup>1</sup>

Eva Fernández Álvarez

Universidad de Salamanca

O presente artigo combina dous campos de investigación aparentemente opostos: os refrâns, pertencentes á sabedoría tradicional e popular, e a linguaxe xuvenil, moderna e innovadora. Porén, ambos os dous parecen converxer en diversos puntos que sentan as bases para unha análise contrastiva en alemán e español. Investígase, así, a popularidade destas paremias entre os falantes mozos de ambas as linguas, atendendo a diversos factores: índices de comprensión e de uso, diferenciacións derivadas do sexo, da idade e da procedencia dos informantes e fenómenos de desviación, unha tendencia recorrente e moi representativa. Estas variables analízanse, así mesmo, dende a perspectiva translativa. O enfoque empírico permite non só investigar o grao de difusión dos refrâns entre os falantes mozos de ambas as dúas linguas, senón tamén trasladar a cuestión ao ámbito da tradutolóxico.

Palabras clave: refrán, paremioloxía, mozos, tradución

*This paper goes into two areas of investigation that are apparently opposed: proverbs, part of traditional and popular wisdom, and youth language, modern and innovative as it is. However, both fields seem to converge on several points that lay the foundations for a comparative German-Spanish analysis. This paper researches the popularity of proverbs among young German and Spanish native speakers, focussing on a number of diverse factors: understanding, use, sex, age and regional differentiations and deviation phenomena, the latter being a recurrent and very representative trend. These variables are also considered from a translation-related perspective. The empirical approach allows not only the investigation of the diffusion of proverbs among young speakers of both languages, but also a translation-oriented analysis.*

*Keywords: proverb, paremiology, youth, translation*

---

Data de recepción 10/06/2011 Data de aceptación 28/07/2011

<sup>1</sup> Tradución de Laura Ríos Liñares.

## 1. Introducción

Este artigo pretende pór de relevo as dificultades que afronta un tradutor do alemán ao español en relación coas paremias. Os parámetros de frecuencia de uso, grao de coñecemento e, incluso, nivel estilístico non coinciden sempre nos pares de equivalencias interlinguais alemán - español. Para iso, investigáronse as tendencias de uso e os niveis de coñecemento dunha selección de paremias –en concreto, de refrãs<sup>2</sup> – dende unha consideración innovadora ao relacionar o asunto coa linguaxe dos mozos. Esta vertente da investigación paremiolóxica, aínda por explorar, conxuga nas súas liñas de investigación dous elementos aparentemente opostos: a linguaxe xuvenil, marcada polas modas e tan transitoria coma elas, e os refrãs, *verdadeiros monumenta humana* (Mieder, Litovkina, 2002:6).

A linguaxe xuvenil está baixo a influencia dos medios de comunicación, especialmente a dunha publicidade prescritiva que nos di que debemos facer, como nos debemos comportar e mesmo como nos debemos expresar; asemade, esta publicidade recolle influencias paremiolóxicas, porque bota man de refrãs para potenciar a actitude consumista (Bass, 2006:7). Queda patente, deste xeito, unha das relacións establecidas entre dous conceptos a priori antagónicos: linguaxe xuvenil e refrãs. Ambos os dous atópanse vinculados, tamén, na función que desempeñan: o refrán emprégase como símbolo de pertenza a unha comunidade e, precisamente, ningún outro grupo coma o dos mozos concede maior importancia a tal identidade grupal.

Por outra parte, os mozos parecen inclinarse polo uso desviado do refrán orixinal, unha tendencia que representa o futuro da investigación paremiolóxica. As modificacións intencionadas que os falantes introducen no refrán responden, entre outros, a un cambio nas normas morais que rexen a sociedade actual. Os mozos, críticos co tradicional, axeitan a paremia aos seus estándares ou mófanse da ensinanza obsoleta que presentan. Desta forma, convértense en auténticos creadores de novos refrãs, achegando mobilidade ao sistema paremiolóxico dunha lingua.

## 2. Metodoloxía

Este traballo toma como inspiración as acertadas palabras de Mieder (1989:193), quen defende que a paremioloxía e a paremiografía actuais deben nutrirse de estudos prácticos e centrados na vertente oral e non tanto na recompilación de testemuños escritos fóra de uso:

*Wir brauchen nicht unbedingt weitere Kompilationen, die schriftlich überlieferte Sammlungen seit dem 16. Jahrhundert ausschreiben. Was gebraucht wird, ist eine wirklich neue und neuartige Sprichwörtersammlung,*

---

<sup>2</sup> A efectos clasificatorios, adoptamos a proposta de Corpas Pastor (1997:270-271), que inclúe as paremias como termo hiperónimo que engloba outras tres unidades: os enunciados fraseolóxicos, as citas e os refrãs. De agora en diante, porén, empregaremos os termos 'paremia' e 'refrán' indistintamente.

*die die bekanntesten und geläufigsten, heute mündlich tradierten Sprichwörter registriert. Das muss nicht unbedingt eine Massensammlung sein*<sup>3</sup>.

Con esta motivación, dispuxémonos a levar a cabo un estudo práctico sobre o uso real de certas paremias en alemán e español, centrando a cuestión nun grupo de falantes determinado. Deste xeito, entrevistamos 90 informantes co seguinte perfil: mozos estudantes de idades comprendidas entre os 15 e os 30 anos, de orixe xeográfica variada (a maioría dos 45 mozos enquisados con lingua materna alemá procede de Alemaña e, á súa vez, a maioría dos 45 informantes co español como idioma materno procede de España, pero tamén participou un menor número de mozos austríacos, tiroleses, mexicanos e ecuatorianos). Catro deles, para cada idioma, teñen entre 15 e 20 anos, nun intento certamente experimental de analizar a influencia dunha experiencia lingüística máis breve en relación co uso e o recoñecemento de paremias.

Presentóuselles unha selección de 47 refróns, para os que eles debían marcar diversas variables: comprensión, recoñecemento, utilización e percepción de modificacións. As paremias extraéronse de fontes diversas, utilizando como criterio para a súa selección a carga de advertencia ou ensinanza moral que contiñan. Malia o sucinto deste repertorio, tratamos de incorporar varios dos refróns máis populares en alemán (*Morgenstund' hat Gold im Mund; Was du heute kannst besorgen, das verschiebe nicht auf morgen*, etc.), así coma outros menos comúns (*Mit Geduld uns Spucke fängt Kaspar eine Mücke; Der beste Schuster trägt immer die schlechtesten Stiefel*). Renunciamos conscientemente a recorrer a estudos sobre o mínimo paremiolóxico para o proceso de selección; desta forma, a investigación enriquecese ao analizar, tamén, paremias menos populares en alemán que, no entanto, resultan moi coñecidas en español (por exemplo, os equivalentes en castelán dos dous últimos refróns mencionados: *Con la paciencia se gana el cielo; En casa del herrero, cuchillo de palo*).

A recompilación parte de refróns en alemán e dos seus equivalentes en español. Nos casos de sinonimia en español, inclúense todas as alternativas; de aí que, para os informantes hispanofalantes, a lista se ampliara a 51 refróns.

A orientación final é tan tradutolóxica coma contrastiva. Por este motivo, tamén as conclusións e a análise dos resultados se enfocan dende a vertente translativa. A continuación presentamos as conclusións que resultaron do devandito estudo, organizadas arredor de seis variables: comprensión, frecuencia de uso, sexo, idade, procedencia e desviación.

### **3. Análise e presentación dos resultados**

#### **3.1 Comprensión**

Os informantes entenden o significado da maioría dos refróns, independentemente de que non os escoitaran ou empregaran nunca. Nos dous idiomas, non obstante,

---

<sup>3</sup> “O que còmpre non son, necesariamente, máis recompilacións que describan as coleccións de refróns transmitidos a través de textos escritos desde o século XVI. O que còmpre é unha recompilación de refróns nova e novidosa, que recolla os exemplos máis coñecidos e empregados, transmitidos oralmente na actualidade. Non ten por qué ser unha recompilación de gran tamaño”. (A tradución é nosa).

evidénciase a dificultade de compresion de determinadas paremias. Destacamos a este respecto que non se trata das mesmas para o alemán e para o español. Aos falantes do primeiro desconc rtaos, sobre todo:

*Spinnen am Morgen –Kummer und Sorgen; Spinnen am Abend– erquickend und labend*  
*Mit Geduld uns Spucke f ngt Kaspar eine M cke*  
*Der Schuster tr gt immer die schlechtesten Stiefel*

Pola súa parte, os hispanofalantes deben encarar dificultades de compresion ante as paremias:

*Las trampas salen palancas.*  
*El que no nace, Salamanca no lo hace.*  
*Muchas manos en un plato hacen mucho garabato.*  
*Quien mala cama hace en ella se yace.*

Vemos que unhas e outras difiren nos dous idiomas, o que carrega importantes consecuencias tradutol xicas. En primeiro lugar, ao tradutor nativo de español resultaralle relativamente sinxelo comprender o significado de determinados refr ns alemáns, dada a popularidade e frecuencia de uso dos seus equivalentes en español (excluido desta afirmacion o primeiro deles): *Con la paciencia se gana el cielo e En casa del herrero, cuchillo de palo* son coecidos pola maioría dos falantes –todos os mozos enquisados afirmaron comprender os devanditos refr ns; moitos, telos oído; e varios deles, ter empregado o segundo nalgunha ocasion.

No outro extremo sitúanse as paremias alemás cuxos equivalentes en español resultan de dificil compresion. As implicacions para o tradutor radican en atopar un equivalente paremiolóxico satisfactorio na lingua meta. A solucion translaticia máis equivalente podería resultar dificil de comprender na lingua de chegada. Ao referirmonos ao corpus, unha vez máis, os niveis de compresion e uso das paremias *Was H nschen nicht lernt, lernt Hans nimmermehr* ou *Wer einem andern eine Grube gr bt, der f llt selbst hinein* son moi elevados. A súa (proposta de) traducion ao español *El que no nace, Salamanca no lo hace* e *Las trampas salen palancas* sofren de falta de popularidade entre as persoas enquisadas hispanofalantes, o que pode producir –e produce, tal e como reflicte a análise do corpus– dificultades de compresion. Neste sentido, o tradutor tería lexitimidade para propor outras alternativas que compensaran estas carencias.

A diferenza máis rechamante ao contrastarmos os resultados das persoas alemás e españolas enquisadas radica en que no caso das primeiras   comprensible o significado da maioría das paremias, aínda que nunca as tivesen escoitado como tal. Os falantes españois, en cambio, afirman descoecer o concepto ao que remiten varios refr ns, con independencia de telos oído algunha vez ou non. Os datos porcentuais globais que ilustran a afirmacion concrétanse nun 6% de carencias de inteleccion no caso do alemán e un 13% para o español.

Sen menoscabo do resto de paremias que se inclúen na seleccion, desexamos incl ir unha breve explicacion ao respecto do refr n *Spinnen am Morgen –Kummer und Sorgen; Spinnen am Abend– erquickend und labend*, posto que se trata dun dos máis

controvertidos do corpus. Podemos comezar facendo unha distincion ben clara: quen coece o seu significado e quen o ignora.   curioso que, dentro do segundo grupo, varios dos informantes afirmen ter escoitado a expresion algunha vez. Este contacto co refr n deberia ter achegado certo contexto e, polo tanto, ter facilitado a comprension, pero non foi así. Canto ao grupo de informantes que o coecen –l ase ‘din coecelo’–, varias persoas enquisadas achegan desviacions para o refr n.

Un dos informantes preguntase: “*Warum Spinnen? Ein Kn ckebrot am Morgen vertreibt Hunger und Sorgen, ein Kn ckebrot am Abend ist k stlich und labend. L sst sich nat rlich mit allen Lebensmittel beliebig machen*”. Esta acertada versión reproduce o significado da paremia con toda aceptabilidade, pero entendemos que a persoa en cuestión se equivoca ao afirmar que o *Kn ckebrot* pode substituirse por calquera alimento. Esta reflexión fortuita deriva no feito de que se activa o mecanismo non intencionado de tradución. Así, unha tradución coa estrutura *De lunes a viernes pesca el pescador, el fin de semana pesca el vividor* podería resultar aceptable, se se trata de ofrecer unha equivalencia.

Outra informante propón a alternativa *Spinne am Morgen bringt Kummer und Sorgen; Spinne am Abend –erquickend und labend*. Neste caso, trátase, sen dúbida, dunha incorrecta comprension do refr n. A interpretación errónea débese   tendencia dos xermanofalantes a considerar que *Spinnen* se refire a ‘araas’, en lugar de a *Spinnen*, ‘tecer’.

### 3.2. Frecuencia de uso

O corpus que aquí analizamos acompañaba unha investigación que pretendía, entre outras cousas, demostrar a actualidade dos refr ns na sociedade actual, especialmente, entre o grupo de falantes que conforma o público xuvenil. En contra de todas as voces que apostan polo contrario, as enquisas parecen erixirse como exemplo representativo da presenza, non só pasiva, das paremias na linguaxe dos mozos. En alemán, detectamos frecuencias de uso próximas ao 47% por refr n (sempre referndonos a datos globais) que dan boa mostra do recorrente das paremias en situacions reais de uso. En español, os datos achegan ao 43%, co que a frecuencia   lixeiramente inferior, pero, sen dúbida, igualmente significativa.

De forma máis especifca, podemos comentar que, no alemán falado, as paremias máis comúns entre as presentadas aos informantes parecen ser as seguintes, en orde descendente:

*Wer im Glashaus sitzt, soll nicht mit Steinen werfen  
Erst die Arbeit, dann das Vergn gen  
Aus den Augen, aus dem Sinn  
Was du heute kannst besorgen, das verschiebe nicht auf morgen*

En español, as paremias que presentan unha frecuencia de uso máis elevada son:

*Aunque la mona se vista de seda, mona se queda  
Ojos que no ven, corazón que no siente  
Más vale lo malo conocido que lo bueno por conocer  
Más vale p jaro en mano que ciento volando*

O único refr n que coincide en ambas as dúas linguas cunha elevada frecuencia de uso   *Aus den Augen, aus dem Sinn*, que ten como equivalente funcional en español *Ojos que no ven, corazón que no siente*. As equivalencias dunhas e outras, porén, reúnen unha destacable frecuencia de uso nos respectivos idiomas, a pesar de non apareceren en ningún dos catro primeiros postos.

C mpre comentar, por outra parte, que s o un falante alemán afirmou ter usado algunha vez a t pica sentenza española *Más vale lo malo conocido que lo bueno por conocer* (*Lieber das bekannte  bel als das unbekante Gute*). Se ben o seu significado   comprensible para a maioría (s o oito informantes aseguraron o contrario, case un 18%), a paremia   descoñecida como tal (s o seis informantes a escoitaran algunha vez, pouco máis do 13%).

### 3.3. Diferenciaci ns derivadas do sexo dos informantes

Desexamos recoñecer, de novo, o limitado do corpus que ilustra estas reflexións. Tras esta menc n   súa modesta extensión,   posible afirmar que a análise do corpus non amosa diferenzas de relevancia no uso dos refr ns por un e outro sexo nin no referente   frecuencia de uso, nin   preferencia por unhas paremias ou outras.

### 3.4. Diferenciaci ns derivadas da idade

As persoas enquisadas te nen entre 15 e 30 anos, aínda que predominan, tanto nun coma noutro idioma, os informantes de entre 20 e 25. Apréciase un descenso paulatino no coñecemento de paremias a medida que diminúe a idade dos informantes. Esta tendencia deriva tanto da súa experiencia como falantes (obviamente, os falantes de menor idade enfront ronse a un número menor de situacións comunicativas), coma dun posible resentimento do uso de paremias entre os falantes máis novos, dado que encerran unha autoridade que nenos e mozos relacionan co mundo adulto, con relacións de poder e obediencia   marxe do seu grupo (Cf. Mechling, 2004:121).

Tanto en alemán coma en español, os informantes de menor idade entrevistados afirman descoñecer o significado de moitos refr ns pero, ao mesmo tempo, recoñecen telos escoitado algunha vez. De aí que se poida presumir que, a medida que avance a súa experiencia ling stica e exerciten a práctica paremiol gica, adquiriran coñecementos no campo dos refr ns dos que hoxe carecen.

Por outra parte, tivemos a sorte de recibir cuestionarios de dous mozos (unha informante alemá de 15 anos e un informante español de 17) de familias exquisitamente cultivadas e con inqedanzas ling sticas. Ambos os dous marcaron a cela ‘ent ndoo’ do cuestionario con maior frecuencia que outros mozos da súa mesma idade e nacionalidade. Non   o noso desexo extraer conclusións precipitadas, pero apuntamos este dato con ánimo de fomentar unha reflexión ao respecto.

### 3.5. Diferenciaci ns derivadas da procedencia dos informantes

A investigación recolle respostas, na súa inmensa maioría, de informantes alemáns e españois. Porén, tamén varios mozos de Austria, Ecuador, Chile e México completaron o cuestionario. Non se detectaron diferenzas de especial relevancia entre as respostas

de alemáns e austr acos xa que, a pesar das evidentes particularidades da mesma lingua en países fronteirizos, o pasado histórico, relixioso e cultural común e o achegamento xeográfico aínda desempeñan un papel unificador ao respecto.

Pola contra, os refr ns de América Latina si recollen unha esencia idiosincr sica característica. Vallan de exemplo as paremias das que informou un falante ecuatoriano: *Ladr n que roba a ladr n, traidor a la c rcel*; *Qui n a buen árbol se arrima, buena papaya le cae encima*. Estes refr ns van ineludiblemente unidos   cultura e ao modo de vida das latitudes meridionais. Faise practicamente tanxible no último refr n, que presenta un elemento cultural ausente en España. Así mesmo, tanto o falante ecuatoriano coma a informante mexicana descoñecen o significado da paremia *No se hacen tortillas sin cascar huevos*. O compoñente cultural e culinario da España peninsular non atopa representación no mundo latino, onde, por outra parte, as tortillas difiren en ingredientes e presentación.

### 3.6. Desviación

Recóllense, a continuación, varias das propostas máis recorrentes canto a desviacións da forma canónica ou estándar dos refr ns. O simple feito de que os informantes recoñezan un refr n que, polo demais, empregaron ou escoitaron sempre cunha estrutura diferente, fala a favor da difusión paremiolóxica. A este respecto, cabe mencionar, brevemente, que entendemos por ‘variante’ un cambio non intencionado no refr n orixinal, unha alteración da forma canónica no nivel do sistema; por outra parte, con ‘modificación’ referímonos a aquelas alteracións que se producen na fala, ben porque o emisor altera por erro o refr n do seu discurso (por exemplo, ao mesturalo con outro) ou porque o modifica con vontade creativa, para provocar un efecto determinado co seu discurso rechamante. Neste caso, o falante comeza a frase cun refr n e establece, así, unhas premisas comunicativas para o receptor. Porén, introduce un cambio inesperado na paremia, cunha clara intención, que rompe os esquemas de dito interlocutor. O fenómeno tamén se coñece como ‘manipulación’, ‘variabilidade’ ou ‘desviación’ que son os termos que eliximos como hiperónimos (vide Burger, Buhofer, Sialm, 1982:67; Mieder, 2006:195).

En alemán, as paremias seleccionadas para a nosa enquisa que presentan maior grao de desviación son as seguintes:

* berall wird mit Wasser gekocht*  
*Mit Geduld und Spucke fängt Kaspar eine Mücke*  
*Niemand kann über seinen Schatten springen*  
*Einem geschenkten Gaul guckt man nicht ins Maul*  
*Die dümmsten Bauern haben die gröſsten Kartoffeln*  
*In der allergr  sten Not, schmeckt die Wurst auch ohne Brot*  
*Wer einem andern eine Grube gräbt, der f llt selbst hinein*

O tipo de desviaci n que sofren var a dunhas a outras. As , para o primeiro refr n (para o que un 40% dos informantes marcou ‘co ezoo con algunha variaci n’), rec llense alternativas do tipo: *Andere kochen auch nur mit Wasser*, *Hier wird auch nur mit Wasser gekocht*, *Dort wird auch nur mit Wasser gekocht*, *Der kocht auch nur mit Wasser*, *Die kochen auch nur mit Wasser*. Calquera desviaci n sup n un atranco m is

na tarefa do tradutor, pois ao xa de por si complicado labor de recoñecer unha paremia na súa forma est andar, engádeselle a dificultade de identificala cunha ou varias alteracións. En todo caso, neste exemplo, a palabra clave non cambia (*Wasser*), polo que se se identifica o refr n como tal, a pesar de descoñecer o seu significado,   probable que o tradutor poida recorrer aos medios adecuados para inferilo correctamente.

Noutros casos, o cambio   l xico: *Mit Geduld und Spucke f ngt man eine M cke*, onde o suxeito do refr n, *Kaspar*, se torna impersonal por medio do pronome *man*; *Die d mmsten Bauern haben die dicksten Kartoffeln*, onde o adxectivo *gro * se transforma en *dick*; *Einem geschenkten Gaul schaut man nicht ins Maul*, onde o verbo xa non   *gucken*, senón *schauen*. As implicacións son similares  s que acabamos de describir, coa excepción de que a variación   mínima e tan recorrente que   probable que a obra de referencia consultada recolla ambas as dúas versións. A compresión, en calquera caso, semella non verse especialmente afectada por tales alteracións e será o proceso de transferencia ling stica e cultural o que presente maiores dificultades.

Atopamos, tamén, elipses e adicións. Canto  s elipses: no refr n *Wo kein Kl ger, da kein Richter* om tense os verbos e o adverbio *auch* que contén a versión máis extensa *Wo kein Kl ger ist, da ist auch kein Richter*; na paremia *Wer andern eine Grube gr bt, f llt selbst hinein* tamén se suprimen varios elementos que aparecen na variante *Wer einem andern eine Grube gr bt, der f llt selbst hinein*. Verbo das adicións, podemos mencionar a contida no refr n *Niemand kann  ber seinen eigenen Schatten springen*, que tamén se recolle sen *eigenen*. Estes cambios axilizan a expresión, acentúan o enunciado categorico do refr n e, coma os exemplos anteriores, case non interfiren na fase de identificación e compresión da paremia.

Por último, referirémonos  s modificacións intencionadas que buscan, a través dun paralelismo cunha paremia xa asentada, imprimir un efecto especial no discurso. Por exemplo, na cidade de Nuremberg podemos escoitar que *Selbst der Teufel (N rnberger Brat-)Wurst auch ohne Brot sch tzt*. Trátase dunha manipulación que parece mesturar dous refr ns, a saber: *In der allergr bsten Not schmeckt die Wurst auch ohne Brot* e *In der Not frisst der Teufel Fliegen*. Así mesmo, lonxe da advertencia moral que persegue a paremia *Wer im Glashaus sitzt, soll nicht mit Steinen werfen* atopamos a variante *Wer im Glashaus sitzt, soll sich im Dunkeln umziehen* ou a forma con contido sexual *Wer im Glashaus sitzt, soll im Keller vögeln*. O car cter groseiro desta  ltima expresi n poder a convertela en impropia para figurar nun artigo destas caracter sticas. Por n, non esquezamos que se analiza a linguaxe coloquial e da mocidade e esta paremia adulterada ilustra un tipo de relación das moitas existentes entre a fala xuvenil e os refr ns. Na mesma liña sitúase a modificación *Lieber die Stumme im Bett, als die Taube auf dem Dach*. Estas dúas últimas expresións apoian, ademais, a tese de cantos se refiren   enorme riqueza de vocabulario da mocidade (por herdanza ou por nova creación) en torno ao sexo, como en Nierenberg, 1994:552 ou en Mieder, Litovkina, 2006:26-35, os cales citan en primeiro lugar a sexualidade como tema ao que os refr ns modificados adoitan facer referencia.

Reflectimos, seguidamente, os refr ns máis propensos a variar en español:



*Al que al cielo escupe, en la cara le cae  
El que no nace, Salamanca no lo hace  
Adonde fueres, haz lo que vieres  
No se puede hacer una tortilla sin romper huevos  
Todos los caminos llevan a Roma  
A caballo regalado no le mires el diente*

Destaca neles que as alteracións son mínimas e ningunha persoa enquisada informou dunha modificación atípica como as que tratamos ao falar das paremias alemás. Polo contrario, as desviacións que encontramos nos refráns españois concrétanse en pequenos cambios para conseguir a rima (*A caballo regalado no le mires el dentado*) ou simples modificacións léxicas (*Todos los caminos van / conducen / llegan a Roma, Al que al cielo escupe, a la cara le cae, Allí donde fueres haz lo que vieres, No se hacen tortillas sin cascar huevos*, etc.). Verbo disto cómpre facer unha reflexión: ¿Conta o alemán con máis recursos expresivos? ¿Son as súas partículas e prefixos, en parte, responsables deste potencial creador? O sistema paremiolóxico español parece presentarse máis estable có alemán (Sosa Mayor, 2006:406, tamén se refire a iso ao analizar as fórmulas rutineiras). Autores como Regales (1988:83) aducen o sintetismo do alemán para xustificar unha elevada variación fraseolóxica. Porén, entendemos que a relación entre sintetismo e variabilidade non está clara, polo que reflectimos estas cuestións de maneira aberta, deducindo como única conclusión que o asunto da variabilidade parece ser, precisamente, o futuro das investigacións paremiolóxicas. Será a análise contrastiva a que poida achegar resultados máis interesantes na investigación das variantes nos próximos anos.

Por último, digno de mención resulta o feito de que a maioría das desviacións dos refráns, tanto nun coma noutro idioma, se produzan na segunda parte da sentenza. Vémolo, claramente, nos seis exemplos que citamos en español e, liñas atrás, os refráns alemáns avalan a afirmación. Esta característica repercute, fundamental e favorablemente, no traballo do tradutor. A palabra clave permanecerá, invariable, na primeira parte da paremia e será a que o tradutor utilice para buscar a entrada no dicionario que, con sorte, alivie a súa tarefa.

#### **4. Conclusión**

O estudo deste corpus é unha análise da situación actual dun conxunto de refráns entre os mozos alemáns e españois. De aí a pertinencia de revisar a investigación ao cabo de varios anos, para poder, entón, determinar o fluxo de transformación paremiolóxica dentro dun mesmo grupo de idade, introducindo unha soa variación: a xeracional.

Tamén a análise da variedade rexional pode resultar interesante, ao introducir nas enquisas a procedencia xeográfica dos informantes como variable. Localizados rexionalmente, poderían analizarse tanto o uso de determinados refráns en áreas concretas, coma a diversidade nos coñecementos paremiolóxicos nos devanditos

territorios<sup>4</sup>. O corpus desta investigación, dado o seu carácter limitado, non pode aventurarse a extraer conclusións neste sentido. Paralelamente a esta consideración, preséntansen outras variables dignas de ter en consideración en futuros estudos de maiores pretensións; por exemplo, a actividade profesional ou escolar, a orixe familiar, o nivel sociocultural, etc.

Da análise do corpus despréndese que os refróns gozan de moi boa saúde entre os falantes novos. A conclusión máis destacable que se deduce das enquisas é que os mozos de hoxe coñecen e empregan unha gran variedade de refróns con tinturas de todo tipo. Se ben a frecuencia de uso parece diminuír, paulatinamente, a medida que o fai a idade dos informantes, os índices finais son máis elevados do que cabería esperar.

Atrevémonos a definir os niveis de uso como elevados, se ben hai que recoñecer que se aprecia certo grao de estancamento en determinadas paremias. Porén, a pouca popularidade de algúns refróns non adoita coincidir nun e noutro idioma, o que non deixa de ser un bo síntoma de recuperación: o contacto entre países e culturas e o conseguinte intercambio (e extrapolamos, aquí, a conclusión á tradutoloxía en xeral) favorecerán o transvasamento lingüístico de paremias entre linguas e a reactivación daquelas menos populares en cada idioma.

Máis alá de distinguir entre variantes (os cambios que poida presentar unha unidade fraseolóxica dentro do sistema lingüístico) e modificacións (os cambios no nivel da fala, intencionados ou non), entendemos que o realmente interesante é ter comprobado e constatado a mobilidade, a inestabilidade do sistema paremiolóxico. En especial, porque as desviacións apoian a hipótese de que os refróns están de plena actualidade, aínda que se discuta a súa modernidade. Podería discutirse que isto supón, á súa vez, que o uso tradicional (sentencioso e moral) das paremias está deixando paso a un novo uso moderno e pragmático. Esta particularidade obsérvase sobre todo, pero non só, entre os falantes novos, que recorren a todo tipo de estratexias para modificaren unha paremia e provocaren un efecto, unha reacción de sorpresa no interlocutor. Porén, outras características propias do refrón permanecen intactas, pois os falantes, mesmo os novos, continúan empregando a paremia en situacións comunicativas diversas, con intención de convenceren, argumentaren ou faceren valoracións.

Aínda sendo reducida a mostra de refróns que recolle o corpus, ilustra que é posible atopar equivalentes paremiolóxicos para a maioría dos refróns presentados. Tamén esta investigación precisou dunha fase de tradución, ao partir de paremias alemás asentadas en dita lingua para as que se necesitou buscar os seus equivalentes en español. Todas estas afirmacións exprésanse, polo tanto, con coñecemento de causa. O primeiro paso para unha correcta tradución radica en recoñecer o conxunto de palabras que conforma un refrón como un todo, como unidade fraseolóxica cerrada e completa; esta identificación é fundamental para inferir, posteriormente, o seu significado. Na actualidade, as numerosas recompilacións electrónicas (por exemplo, o proxecto

---

<sup>4</sup> Non nos referimos, necesariamente, a variedades xeográficas transoceánicas –que, por outra parte, destacarían polo seu colorido e intensidade–, senón ás diferenzas que, con certeza, encontraríamos entre territorios non tan afastados dentro dun mesmo país.

europeo *SprichWort*, dirixido por Vida Jesenšek, e a páxina web administrada polo Instituto Cervantes, <http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/Busqueda.aspx>), ademais dos recursos en papel, resultan de inestimable axuda para o tradutor e responden ao interese crecente pola investigación paremiolóxica.

Porén, precisamente os recursos dixitais, accesibles cun simple golpe de rato, destacan non só polas súas dimensións, senón tamén polo desacertado dos mesmos. De aí que o tradutor deba exercer unha función de filtro para desbotar as opcións menos aquelas. Se ben internet é un innegable banco de datos, útil e de rápido acceso, no caso de tradución paremiolóxica a súa maior achega é que pode esclarecer as dúbidas canto a significados, pero non sempre proporciona equivalencias fiables.

## 5. Referencias bibliográficas

- AA.VV. (2005-2010): CVC. *Refranero multilingüe* (<http://cvc.cervantes.es/lengua/refranero/>) [Data de consulta: 10/02/2010].
- BASS, Nicole (2006): „*Muescht Knorr probiere, s'gaht über's Schtudiere!*“. *Phraseologismen und Modifikationen in der Anzeigenwerbung 1928-1998*. Essen: Schneider Verlag Hohengehren.
- BURGER, Harald; BUHOFER, Annelies; SIALM, Ambros (1982): *Handbuch der Phraseologie*. Berlín: Walter de Gruyter.
- CORPAS PASTOR, Gloria (1997): *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.
- FERNÁNDEZ ÁLVAREZ, Eva (2008): *Problemas traductológicos del alemán coloquial al español: el lenguaje de los jóvenes y su relación con las paremias* (Manuscrito).
- JESENŠEK, Vida (coord.) (2008-2010): *SprichWort-Plattform* (<http://www.sprichwort-plattform.org/>) [Data de consulta: 10/02/2010].
- MECHLING, Jay (2004): “‘Cheaters Never Prosper’ and Other Lies Adults Tell Kids. Proverbs and the Culture Wars over Character”, en LAU, Kimberly J.; TOKOFSKY, Peter; WINICK, Stephen D. (eds.): *What Goes Around Comes Around. The Circulation of Proverbs in Contemporary Life*. Utah: Utah State University Press, 107-126.
- MIEDER, Wolfgang (1989): “Moderne Sprichwörterforschung zwischen Mündlichkeit und Schriftlichkeit”, en RÖHRICH, Lutz; LINDIG, Erika (eds.): *Volksdichtung zwischen Mündlichkeit und Schriftlichkeit*. Tübinga: Gunter Narr, 187-208.
- (2006): “*Andere Zeiten, andere Lehren*”. *Sprichwörter zwischen Tradition und Innovation*. Baltmannsweiler: Schneider-Verlag Hohengehren.
- MIEDER, Wolfgang; LITOVKINA, Anna T. (2002): *Twisted Wisdom. Modern Anti-Proverbs*. Tasmania: DeProverbio.com.
- (2006): *Old Proverbs Never Die, They Just Diversify. A Collection of Anti-Proverbs*. Veszprém: University of Veszprém Press.
- NIERENBERG, Jess (1994): “Proverbs in Graffiti. Taunting Traditional Wisdom”, en MIEDER, Wolfgang (ed.): *Wise Words. Essays on the Proverb*. Nueva York / Londres: Garland publishing, 543-561.

- REGALES SERNA, Antonio (1988): “Sobre el valor de algunos de los verbos más frecuentes en los giros idiomáticos del alemán y del español”, en WOTJAK, Gerk (ed.): *Studien zur Sprachkonfrontation. Materialien der I. Internationalen Arbeitstagung zum Romanisch-Deutschen Sprachvergleich*. Berlín: Akademie der Wissenschaften der DDR, 72-87.
- SOSA MAYOR, Igor (2006): *Routineformeln im Spanischen und im Deutschen. Eine pragmalinguistische kontrastive Analyse*. Viena: Praesens Verlag.